

MAKSİM GORKİ

20. yüzyılın en büyük edebiyatçıları arasında sayılan ünlü Rus ve Sovyet yazarı. 1868 yılında Novgorod (Gorki) kentinde doğdu, 1936 yılında Moskova'da öldü. Bir mobilya ustası olan babasını erken yaşta kaybettiği için küçük yaşta annesiyle birlikte dedesinin evine yerleşti. Daha 11 yaşındayken 'ekmeğini kazanmak' için çalışmaya başladı. İlk gençlik yıllarından başlayarak Rusya içinde uzun yolculuklara çıktı; bu sırada bulaşıklık, hamallık, fırın işçiliği, gemi tayfaliği gibi pek çok işte çalıştı, Rusya'yı ve Rus insanını yakından tanıdı. Edebiyata ilk adımını 1892 yılında 'Makar Çudra' öyküsü ile attı. Daha ilk öykülerinden başlayarak eserlerinde büyük bir iyimserlik, insanın yaratıcı gücüne sonsuz inanç ve aktif bir hümanizma göze çarpar. Rusya'nın geçirdiği çalkantıları, kapitalizmin gelişme sürecini, emekçilerin mücadelesini konu alan eserleri Rusya'da ve dünyada büyük yankı yarattı. Çarlığa karşı verilen mücadele içinde yer alan Gorki, defalarca tutuklanmış, uzun yıllar sürgünde yaşamıştır. Foma Gordayev, Ana, Artamanovlar, Klim Samgin'in Hayatı gibi ölümsüz eserlere imza atmış olan Gorkiy, sosyalist gerçekçi edebiyatın kurucusu ve en büyük temsilcisidir. 30 ciltlik toplu eserleri dünyanın pek çok ülkesinde defalarca basılmıştır.

Aleksey Maksimoviç Gorki'in, özgün adı Mat olan iki bölümlük Ana romanı,
Rusça aslından ("Lenizdat-Biblioteka Şkol'nika", Leningrad-1970) çevrilmiştir.

KOR KİTAP - 7

ANA - MAKSİM GORKİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN • MAZLUM BEYHAN

KAPAK ve İÇ TASARIM • DEVRİM KOÇLAN

KAPAK FOTOĞRAFI • PIERRE GONNOT Maria, 2006

ISBN 978-605-82390-6-7

Birinci Basım Eylül 2017

© Ginko Kitap Ltd. Şti. 2017

BASKI: Ezgi Matbaacılık Tekstil Pors. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.

Sanayi Cd. Altay Sk. No. 14 Yenibosna / İstanbul • Sertifika No. 12142

T: 0212 452 23 02 • www.ezgiatmbaa.net

Ginko Kitap : Osmanağa Mah. Ali Suavi Sk. No: 10 D. 3 Kadıköy / İstanbul

T: 0216 449 20 99 • F: 0216 449 21 00

www.korkitap.com • info@korkitap.com

Sertifika No: 35054

Kor Kitap, Ginko Kitap Ltd. Şti. markasıdır.

1407
KİTAP

MAKSİM GORKİ

ANA

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: MAZLUM BEYHAN

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Fabrikanın uğuldayan düdüğü, işçi mahallesi üzerine asılı dumanlı ve yağlı havayı her sabah aynı saatte titreştirir, henüz sıkı bir uykuyla kaslarını dinlendirmeyi başaramamış asık yüzlü birtakım adamlar, düdüğün çağrısına boyun eğerek izbeyi andıran küçük, gri evlerinden ürkütülmüş hamamböcekleri gibi telaşla sokağa fırlar ve kaldırımsız yol boyunca soğuğu ve alacakaranlığı yara yara yürüyüp, altlı üstlü onlarca yağlı, pis penceresinden yaydığı kör ışıkla çamurlu yolu belli belirsiz aydınlatarak, kayıtsız bir özgüvenle onları bekleyen taş yapıya ulaşırlardı. Attıkları her adımda çamur ayaklarının altında şapırdar; uykulu sesler, hırlamayı andırır bağırışlar, kaba küfürler duyulurdu havada kopuk kopuk; onlardan yükselen bu seslere, karşıdan, fabrika yönünden gelen sesler, makinelerin inleyişi ve boğuk buhar homurtuları karışırdı. Fabrikanın asık suratlı, kara bacaları, kalın ve kocaman birer sopa gibi gözdağı verince yükselirdi mahallenin üzerinde.

Akşam, işçi evlerinin camları batan güneşin kızıl ışıklarıyla tutuşurken, fabrikanın taş bağı bir cüruf gibi kusardı insanları dışarı ve yüzleri isten kararmış, dişleri açlara özgü ıslıtiyla parlayan işçiler, çevrelerine yapışkan bir makine yağı kokusu yayarak yine aynı yolu yürürlerdi. Bu kez sesleri daha bir canlı, hatta neşeli olurdu: Bugünkü kürek cezaları bitmiştir çünkü ve evde onları sıcak bir yemekle dinlenme beklemektedir.

İnsanların koca bir gününü yutup gitmiştir fabrika; makineler, insanların kaslarından kendilerine ne kadar gerekiyorsa o kadar güç emmişlerdir. Geride hiçbir iz bırakmadan yaşamdan bir gün

daha silinip gitmiş, herkes mezarına bir adım daha yaklaşmıştır; yine de şu anda kendilerini bekleyen dinlenmenin hazzı, dumanlı meyhanelerin keyfi, onları mutlu etmeye yeter.

Bayram günleri saat ona dek uyuyan evli barklı ve aklı başında yetişkinler en güzel giysilerini giyip kiliseye ayini izlemeye giderler, yolda da boyuna kiliseye boş verdikleri için gençlere söver sayarlardı. Kiliseden eve dönünce önce börek yenilir, sonra yeniden yatılıp akşama dek uyunurdu.

Yıllar boyu damla damla biriken yorgunluk insanlarda iştah diye bir şey bırakmadığından, çoğu kez yemek yiyebilmek için votkaya yüklenilir, onun yakıp kavuran ateşiyle uyarılmaya çalışılırdı boş mideler.

Akşamleyin tembel tembel sokakta gezinirler, galoşları* olan, hava yağışsız ve kupkuru da olsa galoşlarını ayağına geçirir, şemsiyesi olanlar da, hava günlük güneşlik de olsa, şemsiyelerini yanlarına alırlardı.

Birbirleriyle karşılaştıklarında fabrikadan, makinelerden söderler, ustabaşılara söverler, sürekli işle ilgili şeyler konuşur, düşünürlerdi. Bu tekdüze yaşam içinde düşünce adına hep aynı sönük, güçsüz, işe yaramaz kıvılcımlar görünürdü. Eve dönünce karılarıyla kavga ederler, çoğu kez de acımasızca döverlerdi onları. Gençler ya mahallenin kıyıtırık lokantasında oturur, ya da birbirinin evinde toplanıp akordeon çalar, açık saçık şarkılar söyler, küfreder, dans eder, içki içerlerdi. Çalışmaktan yorgun düşmüş insanlar çabucak sarhoş olur, sonra da yüreklerinde anlaşılmaz, marazi bir öfkenin gerginliğini duyarlardı. Kurtulmak isterlerdi tabii bu gerginlikten. Bu tedirgin edici gerginlik duygusundan kurtulmak, gevşemek, boşalmak için hiçbir fırsatı kaçırmazlar, bir hiç yüzünden birbirlerinin üzerine atılıp yabani hayvanlar gibi alt alta üst üste boğu-

* *Galoş*: Islanmasını önlemek için ayakkabı, bot ya da potinlerin üstüne giyilen lastik, ayakkabı koruyucusu -ç.n.

şurlardı; bu kanlı kavgalarda zaman zaman sakatlananlar, hatta ölenler olurdu.

Aralarındaki ilişkilerde belirleyici olan şey, kışkırtıcı öfke ve kin duygusuydu; bu, tıpkı kaslarının hiç geçmeyen yorgunluğu gibi tedavisi olanaksız, süregelen, kökleşmiş bir duyguydu, bir ruh rahatsızlığıydı. İnsanlar babalarından kendilerine geçen bu ruh rahatsızlığıyla doğarlar ve kara bir gölge gibi onları tâ mezara dek izleyen bu ruh rahatsızlığı yüzünden, hayatları akıl almaz derecede amaçsız ve bir o kadar da acımasız çatışmalar içinde geçerci.

Pazarları gençler evlerine geç vakit; üst baş yırtık, yüz göz kanlı, toz toprak içinde, arkadaşlarına çaktıkları yumruklardan dolayı öç alırcasına sevinç duyarak ya da uğradıkları hakaret nedeniyle hırslarından gözyaşları dökerek, aşağılanmış, sarhoş, acınası, talihsiz, iğrenç bir şekilde dönerlerdi. Bazen ana babaları getirirdi gençleri eve. Sokaklarda, duvar diplerinde ya da meyhanelerde sızmış bulurlardı onları; küfürler yağdırarak, votkadan adeta erimiş bedenlerini hafif hafif yumruklayarak onları kaldırır, eve götürür, sonra da fabrikanın sabahın köründe kara bir sel gibi mahalleyi dolaşan kızgın düdüğüyle uyanıp fabrikaya gidebilmeleri için özenle yatırılırdı.

Çocuklar çok dövülür, çok aşağılanırlardı; ama gençlerin sarhoş olup birbirleriyle dövüşmeleri yaşlılarca doğal karşılanırdı: Babalar da gençliklerinde aynı şeyleri yapmışlardı çünkü; içki içmiş, dövüşmüş, dayak yemiş, dayak atmışlardı. Hayat böyleydi: Yıllar bulanık bir su gibi bir yerlere doğru ağır ağır akıp gidiyordu; her şey... her şey sımsıkı bir şekilde eski alışkanlıklara, göreneklere bağlıydı; her gün herkes hep aynı şeyleri yapar, hep aynı şeyleri düşünürdü ve kimsenin bu konuda bir değişiklik yapmak aklının ucundan bile geçmezdi.

Zaman zaman yabancılar görülürdü mahallede. İlk başta, yabancı oldukları için dikkat çekerlerdi bunlar, sonra, çalıştıkları yerlere ilişkin anlattıklarıyla fazla derin olmayan, yüzeysel bir ilgi toplarlardı; giderek onlara alışılır, fark edilmelerini sağlayan yeni ve ayırksı yanları silinip gittiği için herkes gibi biri olur çıkarlardı. An-

lattıklarından hep aynı sonuç açığa çıkardı: “İşçinin hayatı her yerde aynıdır.” Bu böyle olduğuna göre, nesini konuşacaksın bu hayatın!

Ama yabancılar arasından bazen işçi mahallesinde daha önce hiç duyulmamış şeyler anlatanlar da çıkardı. Onlarla tartışmazlar, anlatıkları tuhaf şeyleri de kendilerini fazla kaptırmadan dinlerlerdi. Bu anlatılanlar kimilerinde kör bir öfkeye neden olurken, kimilerinde belirsiz bir kaygı yaratır, kimilerinin de yüzüne belirgin olmayan bir umudun hafif, tedirgin edici gölgesini düşürürdü ve olağan yaşamlarını sürdürmelerine engel olan bu gereksiz tedirginlikten kurtulmak için insanlar daha da çok içerlerdi.

Sıradışı bir yanı olduğunu sezdikleri yabancıları uzunca bir süre unutmazdı mahalleli... ve kendilerine benzemeyen bu insanlara karşı daima tetikte olurlardı. Çileli olmakla birlikte, sakin denilebilecek yaşamlarının olağan akışını bozacağından korkarlardı bunların. İnsanlar hayatın kendilerini ezmesine alışmışlardı; ve hepsini eşit olarak, aynı derecede ezen bu hayatta iyiye doğru bir değişiklik beklentileri yoktu; her değişikliğin boyunduruklarını daha da sıkacağı, baskıyı, zulmü daha da artıracağı kanısındaydılar.

Yeni şeyler söyleyen yabancılardan sessizce uzaklaşırdı mahalleli. O zaman bu insanlar yeniden bir yerlere gitmek üzere ortadan kaybolurlardı; gitmeyip bu fabrikada çalışanlar ise, mahalleliyle karışıp kaynaşamazsa eğer, bir köşede tek başlarına sürdürürlerdi yaşamlarını.

Böyle yaşardı insanlar işte; yaş elli dedi miydi de, dünyalarını değiştirirlerdi.

II

Tesviyeci Mihail Vlasov da böyle yaşardı. Aşırı kıllı, asık yüz-
lü, ufak gözlü bir adamdı; güreşlerinin altında pis pis gülümseyen

gözleri çevresine kuşkuyla bakardı. Fabrikanın en iyi tesviyecisi, mahallenin yenilmez dövüşçüsüydü; fabrika yönetimine karşı son derece kaba davranışlar sergilediği için ücreti düşüktü; her pazar muhakkak birilerini dövdüğü için kimse kendisini sevmezdi; bütün mahalle korkardı ondan. Birleşerek kendisini dövmek istemişler, ama başaramamışlardı. Üzerine insanların geldiğini gören Vlasov taş, sopa, demir çubuk, ne bulduysa kucağına doldurmuş ve bacaklarını genişçe açarak düşmanlarını beklemeye başlamıştı. Gözlerinin çevresinden boynuna dek kapkara kıllarla kaplı yüzü ve kıllarla kaplı kocaman elleri herkesi korkuturdu. Özellikle de çelik bir matkap ucu gibi deliciymiş hissi uyandıran küçük, sivri gözlerinden korkarlardı; bu gözleri gören herkes, karşısında, ölümüne dövüşmeye hazır, korku nedir bilmez yabanıl bir gücün bulunduğunu hissedirdi.

“Dağılın, serseriler!” derdi boğuk bir sesle.

Yüzünü kaplayan gür kıllar arasından iri, sararmış dişleri görünürdü. Üzerine gelenler bir yandan ürküp dağılırken, bir yandan da kahramanlığı elden bırakmayan küfürler savururlardı.

“Serseriler!” derdi kısaca dağılanların arkasından; büsbütün küçülüp sivrileşen gözlerine iğrenç bir gülümseme yerleşirdi. Sonra kafasını meydan okurca diker, dağılanların ardı sıra yürüyerek onları kışkırtırdı:

“Ölümüne susayan varsa gelsin!”

Kimse susamamış olurdu ölümüne.

Az konuşurdu, “serseri” en sevdiği sözcüktü. Fabrika yöneticilerine de, polise de hep bu sözcükle seslenirdi; karısına bile:

“Hey, serseri,” derdi, “pantolonumdaki söküğü görmüyor musun?”

Oğlu Pavel on dördüne bastığında Vlasov onu saçından tutup sürüklemeye yeltendi. Ama Pavel eline ağır bir çekici alarak:

“Sakın ha!” dedi.

Kayın gölgesi gibi uzun ince bir oğlandı Pavel; Vlasov oğlunun üstüne yürüyerek:

“Ne yaparsın?” dedi.

“Dene, görürsün!” diye karşılık verdi Pavel. “Bir kez daha tekrarlama bu yaptığını!”

Ve çekici gözdağı verince salladı.

Babası ona baktı, kıllı elini arkasına gizledi ve gülümseyerek:

“Pekâlâ...” dedi.

Sonra derin bir göğüs geçirerek:

“Seni serseri velet...” diye mırıldandı.

Bu olayın üzerine karısına şöyle dedi:

“Bir daha benden para mara isteme. Veledin baksın sana!”

“Peki sen bütün aylığını içkiye mi yatıracaksın?” diye sorma cesaretini gösterdi karısı.

“Sana ne, serseri! Metres tutacağım kendime, var mı diyeceğin!”

Metres tutmadı, ama o günden öldüğü güne dek, yani yaklaşık iki yıl oğlunu yok saydı; ne gördü onu, ne de kendisiyle konuştu.

Tıpkı kendi gibi iri, bol tüylü bir köpeği vardı. Köpek her sabah fabrika kapısına dek onunla yürür, her akşam fabrika kapısında onu beklerdi. Pazarları Vlasov meyhaneye giderdi. Suskun, sanki birini arıyormuş gibi, gözleriyle gelip geçenleri tarayarak yürürdü. Köpek de bütün gün, kocaman, tüylü kuyruğunu apış arasına kıstırarak ardı sıra yürürdü. Eve sarhoş döner, akşam yemeğini yerdi. Köpeğini de kendi tabağından beslerdi. Ne döverdi köpeğini, ne de hatta söverdi ona; ama sevip okşamazdı da hiç. Yemekten sonra karısı sofrayı toplamakta gecikti mi, eliyle masanın üzerini sıyrır, ne var ne yok yere devirirdi. Sonra masaya bir şişe votka kor, sırtını duvara dayar, gözlerini kapatıp ağzını genişçe açarak, pek de hoş olmayan boğuk bir sesle, insanın içine hüzmün salan bir şarkı tuttururdu. Şarkı sözlerini karıştırarak, anlaşılmaz bir şekilde söyler, şarkı

söylerken bıyıklarından ekmek ufakları dökülürdü. Bu arada kocaman, kalın parmaklarıyla saçlarını, sakalını, bıyıklarını sıvazlardı. Sündüre sündüre söylediği için sözleri pek anlaşılmayan şarkısının, kurtların kışın ulumasını andıran bir ezgisi olurdu. Şişede votka kaldığı sürece şarkıyı sürdürürdü; votka bitince ya yana devrilip yatar ya da başını masanın üzerine kor ve sabah fabrika düdüğüne dek uyurdu. Köpek de yanında yatardı.

Ölümü fitıktan oldu. Yüzü mosmor, gözleri sımsıkı kapalı, dişlerini gıcırdatarak beş gün boyunca yatağında kıvrandı. Arada bir karısına:

“Fare zehiri ver bana, gebert beni!” diyordu.

Doktor, patlayan fitik üzerine lapa konulmasını salık vermekle birlikte, ameliyatın şart olduğu, hastanın hemen şu anda hastaneye kaldırılması gerektiği uyarısında da bulundu.

“Cehenneme kadar yolun var! Ben tek başıma da ölebilirim! Serseri!” diye tısladı Mihail.

Doktor gidince karısı gözyaşları içinde onu ameliyata razı etmeye çalışınca, yumruğunu sıkıp karısına gözdağı verdi:

“İyileşmem senin için hiç iyi olmaz, serseri!”

Sabah, fabrika düdüğü işçileri işe çağırırken öldü. Mezarında ağzı açık, kaşları öfkeyle çatılı yatıyordu. Cenazesine karısı, oğlu, köpeği, fabrikadan kovulmuş, sarhoş ve hırısız yaşlı Danilo Vesovş-çikov ve birkaç yoksul mahalleli katıldı. Karısı sessiz sessiz gözyaşı döktü, ama çok sürmedi ağlaması. Pavel tek damla yaş dökmedi. Yolda cenaze alayıyla karşılaşan kasabalılar haç çıkararak, birbirlerine Mihail Vlasov’un ölümüyle ilgili düşüncelerini ilettiler:

“Pelageya seviniyordur herhalde öldüğü için...”

“Öldüğü için değil, geberdiği için...” diye düzeltiyordu kimi.

Mezar kapatılıp da herkes evine gidince, köpek bir süre daha sessizce, taze kazılmış toprağı kokladı. Birkaç gün sonra birileri köpeği öldürdü...

III

Babasının ölümünden iki hafta sonra bir pazar günü Pavel eve zil zurna sarhoş döndü. Sallanarak içeri girdi, tıpkı babasının yaptığı gibi masaya bir yumruk indirerek annesine bağırdı:

“Yemek!”

Annesi geldi, onun yanına oturdu, başını tutup göğsüne bastırıldı. Oğlan annesini omuzundan iterek onun bu çabasını engellemeye çalıştı.

“Anne, canlansana!”

Onun direncini kıran annesi sevecenlikle ve hüznüyle:

“Aptal şey!” diye mırıldandı.

Üzerinde hakimiyetini yitirdiği dilini ağzının içinde güçlükle oynatan Pavel:

“Tütün de içmek istiyorum... Babamın piposunu getir bana!” diye homurdandı.

Bu ilk içişiydi Pavel’in. Votka bedenini güçsüzleştirmiş, ama bilincini henüz tümüyle karartmamıştı. O nedenle kafasında sürekli:

“Sarhoş muyum? Sarhoş muyum?” sorusu dolaşıyordu.

Anasının okşamaları onu utandırmış, gözlerindeki hüznü içine işlemişti. Ağlamak istiyor, bu isteğini gizlemek için de kendini olduğundan daha sarhoş gösteriyordu.

Annesi onun terlemiş, karışık birbirine yapışmış saçlarını okşuyor ve usul usul:

“Hiç iyi etmemişsin... yapmamalıydın böyle...” diye mırıldanıyordu.

Midesi bulanıyordu Pavel’in. Birkaç kez içi dışı boşalmacasına şiddetle kustu. Bunun üzerine annesi kendisini yatağına yatırdı, solgun alnına ıslak havlu koydu. Biraz kendine gelir gibi olduysa da